

SZAKOLCZAY LAJOS (1941) Budapest

SZAKOLCZAY LAJOS

A néprajzi tárgytól a megigazulásig

Olasz Ferenc művészetéről

Olasz Ferenc (1943) fotóművész, filmrendező előző életében – ha volt ilyen – alighanem az Istennel társalkodott. Minthogy vágyott a mennybe, mindannyian vágyjuk az ismeretlent, a végtelent, létráját az égnek támasztotta, hogy – föl, föl! – végre megérkezessen oda... Hová is? Arra a fénytel teli tájra, ahol az Úr trónolt. Vonzotta a téres téren – nyilván az angyalokkal körülvett tisztáson – a szférák zenéje, s legkivált az a bölcelem (emberi arcunk kifaragója), ami a Teremtőből sugárzott.

Bibliai idők voltak azok, telis-tele prófétákat idéző verzetekkel, jó tanácsokkal, mintha az angyalszárny suhogtatta lég az *oda* látogatónak egyben a szabadság szellőjét is jelentette volna – szabadulásunkat a földi pokol sötétségéből. Abból a rabláncból, amelyet az ember az ilyen-olyan hódításokkal magára csavart. Miközben állandóan szabad akart lenni, annál jobban szorította magán a hurkot.

Ez a valahai, sosemvolt (?) kalandozás azonban a *mában* ugyancsak folytatódott a *látással* megáldott, a dolgok, tárgyak arcában az Úr arcát is beleálmodó művész munkásságában. Teremtő szellemnek is nevezhetjük ezt az állapotot, hiszen számára a fotómasina és a kamera behozta a világ-mindenséget. Alsópáhok, a szülőtte föld – vízmosásos arcú parasztjaival, az Isten kése, az eke által fölhasított földdel, a szegénység átokabroszában cipelt pogácsával – így lett indító varázs.

Ha a fiatal tanárra, aki később a zene mellett a történelem és a magyar szakot is bűvárolta, gyermekkorában nem is sütött annyira – miért ne sütött volna? – a keszthelyi Festetichek régmúlt Helikonjának fénye, érezte a tudással megrakott szellem sugallatát: a kert, a tudás kertje nem más, mint oázis. Annak nyújt enyhét, fölszabadító példát, aki nem rest magába fogadni az üzenetet. Az enciklopédikus tudás – életelixír. Belőle egyetlen szelet is műveli a lelket, érzékennyé tesz a láthatóra és a láthatón kívüli dolgokra.

Olasz Ferenc számára a lelkiismeretet ébresztő dimbes-dombos *kishaza* (Zala, Vas) – a dallamos és vicsorító falunevekkel izgató Alsópáhok, Cserszegtomaj, Vönöck, Gétye stb. – maga volt a látható, megörökíthető világ (később ez Kárpát-medencei *kilátóvá* tárgult). Miként mondotta volt, képeivel a Szépség és a Szeretet templomát akarta fölépíteni, amelyben Isten ígéje és a csönd (megvilágosodásunk előmozdítója, takarója) lakta volna be a boltozatokat. Az ember által odavitt gyertya fényének kíséretében.

Az élet boltozatát is? Csaknem kérdezhetetlen a kérdés, hiszen a félig szociofotószerű vagy néprajzi jellegű fényképeken is – a gyűrődéses emberarcon (*Lázár Jóska*, Alsópáhok), a kidudorodott, erek szabdalta kézfejen (*Piroska néni* – Alsópáhok), a tapasztott szürkésfehér házfalon (Gétye), a faragott székykapun (Szelyke), a zsuppal fedett parasztházon (Nagykutas), a festett pléh Krisztuson (Zalacsány) és a gyimesközéploki faragott kopjafán is, és ezrével sorolhatnám a lencsevégre kapott szentséges rekvizitumokat – észlelni a valóság *moccanása* mellett a szakralitás mint égi bűverő jelenlétét. Hát persze, hogy élet, hát persze, hogy sors, történelem, küzdelem, de akarva-akaratlan mindez – elsősorban a fotóművész lelki beállítódásából kifolyólag – az ima, a zsolozsma, a megtisztulás érdekében végzett bűnbánat régiójába (magasába?) emelkedik.

Az önvallomás egyfajta támaszt is ad eme *emelkedettségében* példázatos életút megértéséhez. „Kincseket örökítettem meg, melyek az ezeréves Magyarország kultúrájának bizonyítékai, s örökre emlékeztetnek a többnyire ismeretlen mesterek Isten-dicséretére. Ezek a művészeti emlékek az egyetemes kultúra részei, egy hittel és tehetséggel megáldott nép, a magyarság üzenetét hordozzák. Mit szerettem volna elérni a képeimmel? Természetesen: vallani magamról és mindarról, amit

A tanulmány az MMA támogatásával készült.

és ahogyan láttam. Megmenteni valamit abból az elvillanó csodából, amit életnek hívunk. Adottságaim Isten bizalmának jelei irántam. Köteles vagyok elszámolni a tehetséggel, amit kaptam. Ez az én felelősségem. Itt állnak előttem a képeim, amelyeket az elmúlt évtizedek során fényképeztem: emberek, angyalok, keresztek, Máriák, Krisztusok, hegyek, virágok, körtefa, könnyek, emlékek...”

A Vigadóban megrendezett kiállítás kapcsán született vallomás, jól kivetítve a fél évszázad alatt képpel-fénnyel íródott tematikát, az élet bőségét visszhangozza. Befejező momentumra túllép a képzőművészet (az esztétika) körein. „Lehet-e képeimmel, könyveimmel, filmjeimmel valami viaszgázolót mondani – mint ahogyan a zene megvigasztal –, lehet-e művészettel imádkozni?” Látható, hogy a fotográfus – lett legyen bármi a lencséje elé kerülő (nagyon is tudatosan kiválasztott!) tárgy – túl akar lépni a valóság *dokumentációs* körein (noha az sem volna értéktelen), mert az azokon túli jelentések érdeklik. Pontosabban: az általuk föltérképezhető, a szépségeten kívül gyakorta a drámai megrendültséget is sugalló, az égi körökben szívesen landoló terep. A lélek terepe, a gondolkodás terepe, az együttérzés terepe mint emberi (krisztusi!) magatartásforma.

Természetesen akik nem hatolnak ilyen mélységben az Olasz Ferenc-i fotó és film – valóság-látomás és kultúrtörténeti zarándoklat – világába, azok is élvezhetik a kompozíció mint egész (beállítás, szerkezet, tematika, motívumrendszer stb.) egyediségét, mondanivalójának kisugárzását. Ám a láthatón túli rétegeket is fölfedők – abba merészkedők – részesülnek csak igazán (mitoszi, jelképtári gazdagsággal) a képek, „fotó-festmények”, a táj burkolatába beivódott szentség, például a havas tájban térdeplő angyal (angyal-szobor) mint bűnbánó áhítat megrázó élményében.

A különféle kapuk szépséges példái találhatók a *Székykapukban* (1989), bibliai (Krisztust idéző) jelképgazdagsága – „Én vagyok a kapu. Aki rajtam keresztül megy be, üdvözülni” (Jn 10,9) – éppúgy ismert, mint az ezer formájú keresztek és korpuszok (Vál, Gyulakeszi, Pálosremete, Lesencefalu, Egyházashetye, Mohora, Gyergyószentmiklós, Csíkmadaras. Ábelfalva stb.) kettős jelentése, hiszen a kereszt élet- és haláljelkép, rajta a test pedig Krisztus érettünk való, az emberiség megváltását beteljesítő szenvedésélménynek bizonyítéka.

A jól látó és még jobban – mert *átszellemlen* – *látató* szem nem tesz különbséget az anyagok (fa, kő, pléh stb.) között, még akkor sem, ha a megszemélyesített erdélyi táj (Csomád) kettős keresztje például a kő helyett organikusabban lágyabb anyagot kívánna. A foszló múlt – az esőverte, szélcibálta pléh Krisztusok és a szüette, időroncsolta fejfák-kopjafák – gyakorta naiv ábrázolata éppúgy képi vallomásra készíti, mint a régiségben is modernséget közvetítő kis kápolnák (Perkő – Erdély; Nagytótlak – Szlovénia) tájból való kitörése vagy éppen belesimuló bujdosása.

Az életutat időrendben követve egyre jobban megbizonyosodunk arról, hogy Olasz Ferencnél a fejlődés nem (nemcsak) képvariációs gazdagságot jelent. A fotóval „festett”, mert festmény jellegű tájképek korábban is jellemezték, de az eme műfajban való gazdagodás – lásd a 2011-es *Tedeum* földi-égi viharát vagy a 2013-as *Dicsértesség* című album naplemente-apokalipszisének – az időben hozzánk közelebbi korszak terméke.

S ami talán ennél is fontosabb: a fénykép és a fotó szinte meditációs tárgy lesz. Minthogy lelki viharokat vált ki, azzá válik. Ez egyrészt áhítatos alámerülés – irodalmi, bibliai idézetekkel bővítve – az ihlet indítóokán egyre átszellemlen megközelített krisztusi tanokban, másrészt kifeszített (megfeszített!) imapózt vonzó vallomás. Ennek a változásnak nincs köze a képek kiszínesedéséhez – jól látni, hogy a kultikusságukban szentséges filmekből kiemelt állóképek (*Szózat* – Vértesszentkereszt; *Magyar szentek* – Ócsa, Nagyborzsöny, Bélapátfalva; stb.) önálló fotóknak is tekinthetők –, sokkal inkább a fotóművész magába mélyedéséből, egyéni tragédiájából ered (meghalt felesége a bánattá lett szépség révén az angyalok karát gazdagította). Meg a gondolati elmélyülés hozta, a szakrális irodalomban (*Bibliában*, költői művekben) egyre jobban kutató elme kivirágása.

Korábban említettük, az induló fotóművész nem a szocreál zűrzavaros, az invenciót megfojtó terepéről indult – mint akkoriban nem egy pályatársa –, hanem a néprajzilag érdekes, vonzó népi hitvilág rekvizitumai (pléh Krisztusok, Máriák, kő- és vaskeresztek) tartották fogva. És a föld, vele együtt a szegénységnek kiszolgáltató munkás parasztlak szentsége. Alsópáhok és környezete, a szülőtte föld, no meg a távolabbi vidékek ezekkel a *képiró mozzanatokkal* hitelesített fotókban dicsőültek meg.

A zsolozsmaértékű naiv ábrázolat (folt, vonal, pont, vesszőcske) jelentette az imát. Eme fotókon az arc (*Mária* – Szamostölgyes, Budafa; *Krisztus* – Sajó, Örménykút) szinte a picassói modernséget

OLASZ FERENC, Jesse-oltár, Gyöngyöspata, 1984

OLASZ FERENC, Szentháromság-templom, Velemér, 1973

OLASZ FERENC, Krisztus, Zala megye, 1990

juttatja eszünkbe. S a remek kő- és pléh Krisztusok pedig az út menti áhítatos megpihenésekből ideemelt zsolozsmákat (Cserszegtomaj, Zalagyömrő, Mánfa, Oroszló, Csíksomlyó, illetve Nagylám, Zalacsány, Máragyulafalva, Szirák). De a tündökletes kő és pléh Máriák is (Gyenesdiás, Cserszegtomaj, Rezi, Nemesgulács, illetve Girádtótfalu, Magosfalu, Pálosremete), nem beszélve a különböző megformálású Pietákról (Jászberény, Balatonederics), a népi szakralitás olyan iskolapéldái, amelyekben az emlékezet a valóságot (nemegyszer helyi arcok váltak szentekké) csaknem az ég magasába röpíti.

Olasz Ferenc ezek között érzi jól magát.

Az életút pontosan regisztrálható adatai végtelenül fontosak – a fotóművész a Zala megyei Alsópáhokon született, az általános iskolát szülőfalujában végezte, Keszthelyen járt gimnáziumba, Egerben szerzett magyar-történelem-ének szakos tanári diplomát, majd Szegeden magyar-történelem szakon ugyancsak képesítést nyert, a Filmművészeti Főiskola elvégzése után 1972-től 2002-ig a Magyar Televízióban rendezőként dolgozott, több mint száz filmet jegyez alkotóként, a világ számos pontján: Alsópáhoktól Párizsig, Tihanytól Rómaig volt kiállítás, tíz művészeti albumot mondhat magáénak stb. –, ám a pálya szakaszainak változása, amely együtt jár a képköltészet tudatosodásának legmagasabb fokával, talán ezeknél is lényegesebb.

Természetesen van átjárás a két szcena között – annál is inkább, mert érezhető, hogy a *valóság* miként vált a szakrális magasába nyújtózó *szellemmé* –, egyik sem lehetne meg a másik

nélkül. Minket azonban az életpálya *lüktetése*i jobban érdekelnek, pontosabban az állomásról állomásra való gazdagodások. A nem akármilyen alapfok, említettem volt, a néprajzi irányultság volt. Nem véletlen, hogy a fotóművész első könyvéhez, a *Fejfákhoz* (1975) a kolozsvári dr. Kós Károly, a zseniális polihisztor fia írt tanulmányértékű utószót. Az *Ékes fejfáinkról* című, rajzos példákkal díszített beszámoló, Orbán Balázs útmutatása nyomán, az ilyen jellegű összes kultúrtörténeti értékű variációt számba veszi.

S már itt elkezdődött az a „lelki folyamat” – csúcsosodását a későbbi kötetek-albumok érzékletesen mutatják –, amelyben a szerző a megannyi népi tárgyvilágú fotóhoz (amely önmagában is *képköltészet!*) irodalmi idézetek garmadáját illesztette. Kultúrtörténeti, műveltségtörténeti íze is van a szebbnél szebb szövegeknek, a neves (Apor Péter, Szenczi Molnár Albert) és névtelen (megannyi adatközlőtől gyűjtött) vallomásoknak, de még inkább kiemelhető a bennük rejlő hatásos *üzenet*. Miként a Bartók Béla gyűjtötte népdal (adatközlő az ehedi – Marosszék – Gerebenes Mihály) az elmúlás fájdalmát jövőképpel fűszerezi: „Tü csillagok ragyogjatok, / Tü csillagok ragyogjatok, / Felettem gondolkoztatok, / Felettem gondolkoztatok”.

A fotókon a fa mint anyag hatalmát (*Fejfák, Székely kapuk*), jóllehet nem kizárólagosan, átveszi a pléh, a kő, a fal. Talán mondható, hogy a Nagy László emlékének ajánlott fekete-fehér *Mindörökké* (1978) és a színes fotókat tartalmazó *Dicsértessék* (1989) zseniális korpuszaival, Krisztus- és Mária-ábrázolataival, amelyeknek nagy része, sajnos, az idő áldozata lett, egyre inkább a fotóművész-író elképzelt szakrális körökben landolt. A kinagyított részletek, bár nem újdonság, és a szintén jól válogatott szövegek (*Biblia*, Szenczi Molnár Albert, kézzel írott imák, parasztszozsmák) valódi költészetté emelik a *kegytárgyként* is becses múlt rekvizitumait.

Ha elmondható Olasz Ferenc eddigi könyveiről-albumairól, hogy elegánsak voltak – válogatásukban, szerkesztésükben, képkivágásaikban –, a kétkötetes *Mindörökkön örökkétől* kezdődően (2001–2002; második kiadás: 2008) már a külcsín is hozzájárult eme könyvek szépségben fogant sikeréhez. A nem akármilyen folytatást – *Ecce Homo I-II.* (2005–2006), *Te Deum* (2011), *Dicsértessék* (második, bővített kiadás, 2013), *Passió – Kálváriák a Kárpát-medencében* (2015) – ugyanez jellemzi.

A szerző aligha véletlenül írta a *szerettei emlékének* ajánlott könyv, a *Mindörökkön örökké* homlokára az alcímként sem akármilyen megjelölést: *meditációs könyv*. Vagyis: lelki összefoglaló. Ami elmélyülésének – képpel (fotóval) és imával kísért bűnbánatának – bizonyítéka. Sodrú erejű könyv, hiszen az év minden napjára jut egy kép és egy szöveg, hogy hirdesse a halállal keretezett élet mint szépség örökérvényűségét. Összefoglaló jellege vitathatatlan, benne új és régi képek (parasztház, harangláb, portré, Pieta, szobor, tájkép, freskó) váltják egymást. Ám a korábbi fotók (más szövegek kíséretében) új – ritmusosan új – szerkezetbe kerültek, ezzel is növelvén szellemi kisugárzásukat.

Filmrészletből vett kép (*Magyar szentek*) egy bödei parasztházzal, egy csarodai templommal, egy esztergomi *Szent István-szoborral*, egy sírkeresztel (Perbál), egy lőcsei oltárszoborral, egy csereszegtomaji kő Krisztussal, egy gyimesfelsőlöki üvegképpel (*Mária a Kiszézuossal*) elegyedik. De ebben az elegedésben szigorú rend van. Csak egy példát! A kassai Szent Erzsébet-székesegyház oltárát például közvetlenül a *Fájdalmas Krisztus* szobrai (Solymár, Keszthely, Szeged) követik.

A korábbiakhoz való gazdagodás az érzékenyen, nagyobb kitekintéssel válogatott („képkísérő”, annak hangulatát fokozó) szövegekből is kitetszik, hiszen a *Biblia*, a *Zsoltárok könyve*, *Szent Ágoston*, egyházi népének és a különböző népi szövegek mellett klasszikusaink (Esterházy Pál, Petőfi Sándor, Ady Endre, Babits Mihály, József Attila, Reményik Sándor, Dsida Jenő, Tamási Áron, Márai Sándor, Wass Albert) verseiből-prózáiból vett idézetek is szerepelnek. A csúcs alighanem Dsida nagy versének, a *Psalmus Hungaricus*nak párosítása a korai alsópáhoki személyfotókkal (*Piroska néni, Jóska bácsi, Lina néni, Józsi bácsi*), melynek következtében a személyes fájdalom és gyötrellem egyetemessé tágu.

Újabb lépcső a megigazuláshoz a címében is Krisztus szenvedésélményét visszahangzó *Ecce Homo*. „A könyv homlokán nyugtatván a szemünket – írtam volt az album megjelenésekor – hát persze, hogy a Jézust tömeg elé vezető Pilátus szavai jutnak előbb az eszünkbe, s eme életpályát épp a vértanúság okán kiteljesítő töviskorona, ám a golgotai utat – egy kissé önzően?, lehet, ám tisztességes módon földi vándorlásaikban megszenvedő mindazon – Alsópáhoktól Karcfalváig (Csíkszék) lakozó – emberek is, akik a nyomorúság ekéje hasított, akiknek az arca a szomszjas föld barázdáival hasonlatos.”

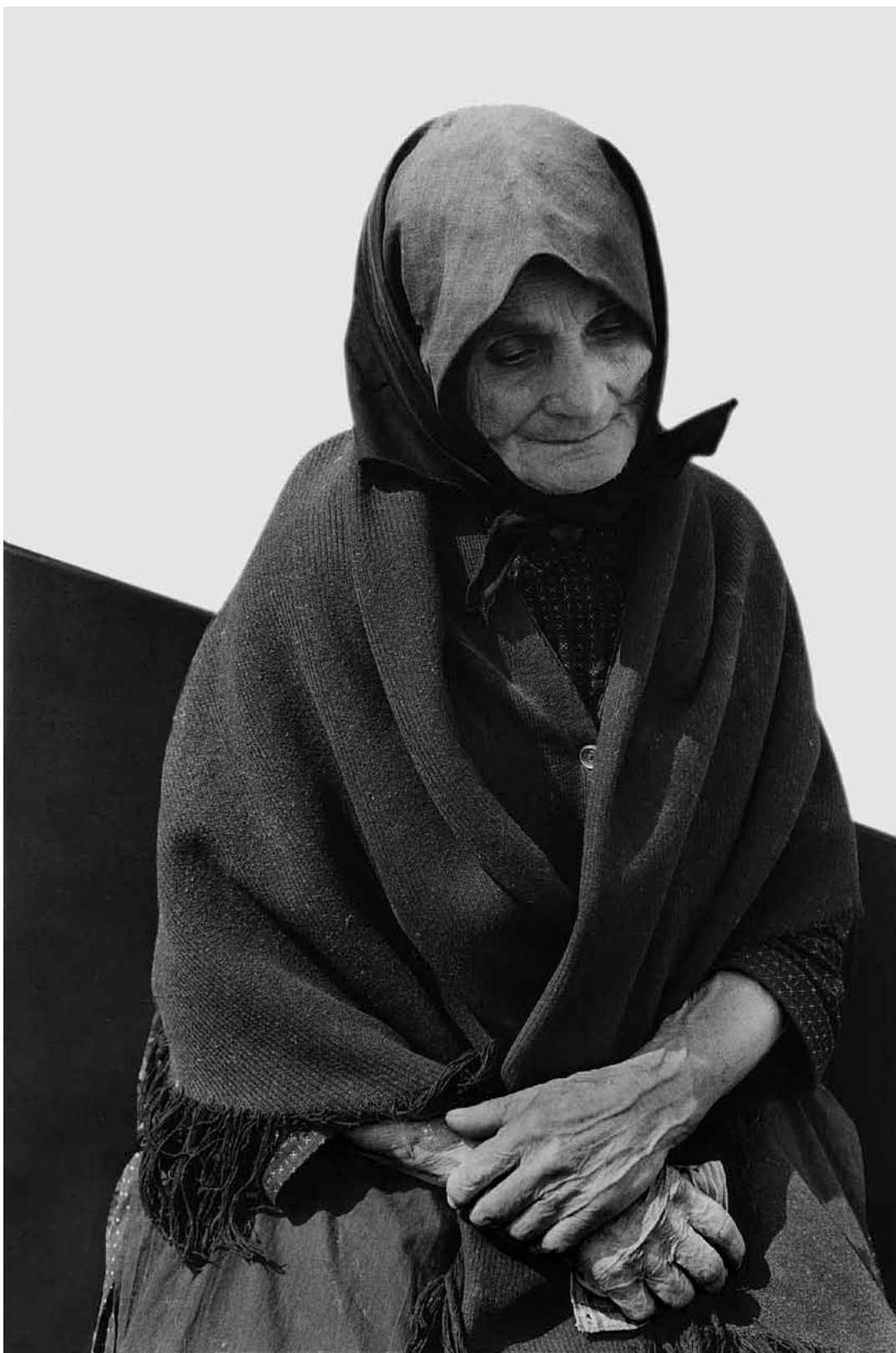
„Elég végigfutni a ciklusok fejezetcímein – *Áldás, Kegyelem, Könnny, Angyal, Csönd, Kenyér, Lélek, Hűség, Szeretet* –, hogy lássuk, micsoda és főképpen mennyi kegyelemmel teli pillanat adatott meg a művésznek, hogy a lelkéből előbányászott – valaminő szeretet-himnusszal előcsalogatott – ihlet külső szakrális vagy ahhoz közeli tárgyakban és a Jézus arcát (letagadhatatlan igazság-képmásunkat) fölidéző emberarcban realizálódjék.”

Nem lehet meghatódás nélkül olvasni azt a szerelmesvers-imát, amellyel a feleségét sirató képköltő magához öleli a végül is az *égi karba*, vagyis az Angyalokhoz került kedvest. „Szent Őrangyalom, én hű barátom és földi zarándokságom társa, / kit a Mennyei Atya oltalmamra küldött. / Hálát adok neked minden irántam tanúsított szeretetekért / és gondviselésekért, mellyel üdvösségem fölött örködöt.”

Két nagyméretű színes album, a *Te Deum* és a Makovecz Imre emlékének ajánlott *Passió – Kálváriák a Kárpát-medencében* teljesíti be (nyilván lesz folytatás!) azt a hatalmas utat, amelyet Olasz Ferenc az alsópáhoki dimbes-dombos tájtól a földrajzi koordinátákkal nem jelölhető *égi mezőig* megtett. Akarva-akaratlan, még ha szerénysége tiltaná is a megnevezést, a megigazulás irányába.

Gondolkodásában, képszerűségében, magyarságféltésében olyan *szentté* vált, akit már nem fog a 20. és 21. század zűrzavarának géppuskaratáza. *Bátor félelme* elűzött minden gonoszt.

Érzékenyen halk, ám a szenvedés szenvedelmét sem nélkülöző színes képimáiban a keszthelyi apostolok és a veleméri háromkirályok Perkő híres templomával, valamint a tápiósági *Szent Pál*- és a bernecebaráti *Szentháromság-szoborral* ötvöződnek. Nem a műfaji sajátosság számít (falkép, kőszobor stb.), hanem a beléjük vetett és sugárzóan kiáradó *hit* mélysége. Amelyet az idő által torzított arcú letenyei *Szent Flórián*-, a horvátzsidányi *Mária a gyermek Jézussal*-, a palotabozsoki *Páduai Szent Antal-szobor* éppúgy a sejtelemnél biztosabban belénk éget, mint *Nepomuki Szent János* hófe-

hér arca (Bártfa környéke) vagy a sopronhorpácsi *Szent László* országalmát tartó – népét védő és fölemelő – gesztusa.

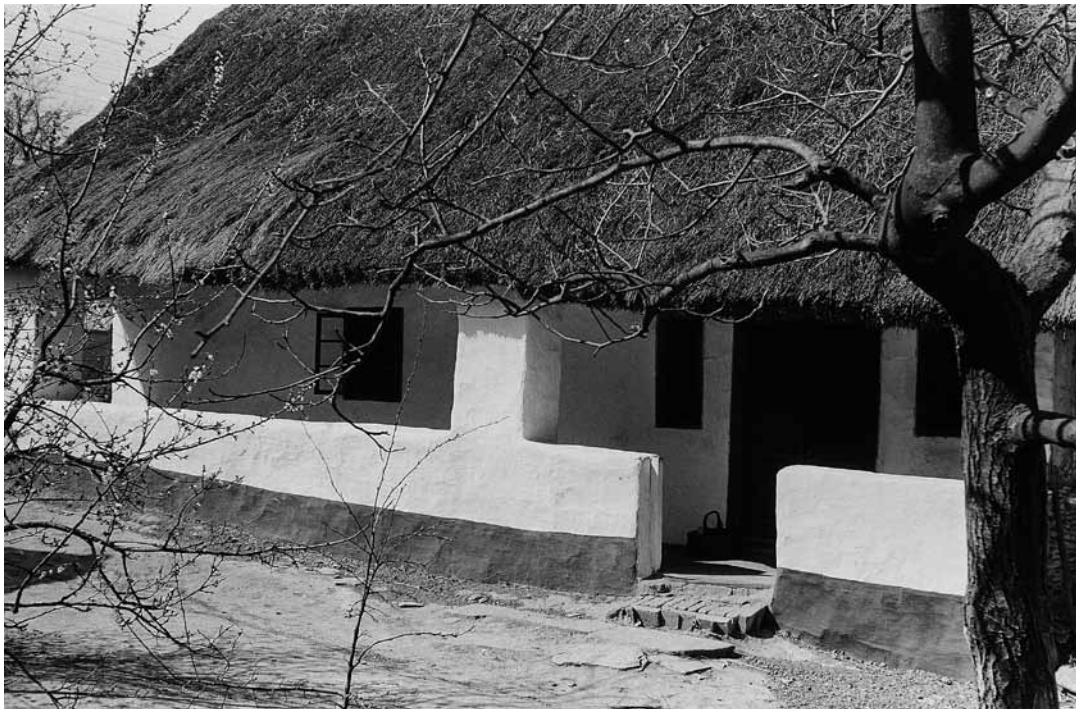
Bartalis János, erdélyi költő *Kereslek, Isten* című versével szemben – ragyogó oldalpár! – a fény-nyel áttört fák koronája sugárzóan nyújtózkodik az égig, s az azt követő, valósággal átszellemített faváltozatok pókhálófénye és kéregsebesülése ugyancsak képpel írott zsolozsma. A zöld fűtengert elárasztó pipitér – egyik a kellemet megnyugvással vegyítő tájrajzolatok közül –, minthogy nincsen horizont, valósággal összeért az éggel. Poétikus ecsetkezelés? Az, ha egyáltalán alkalmazható a jelző a fotókat illetően. A havas táj végtelenjében is, jóllehet szinte a távolság miatt pontnyi, él a föltartott kezű Krisztus (a keresztet elvitte az áradat?), mementóként eljövendő korok látóinak-kutatóinak.

Kézzel foghatóan súlyos, mert több kilónyi Olasz mesterműve, a *Passió* című album. Ugyan fél századot ölel át a benne lévő kép-együttes – a magyarpolányi sorozat 1967-ben készült, a győri fotók pedig 2014 novemberében –, de lüktető *jelenkoriségához* nem fér kétség. A fotóművész – álmodjuk az álmot! – addig tolta a római harci szekérből alakított kocsit, amíg egyetlen varázsló röpülés-sel nem tette az alkotmányt Kárpát-medence (életünk, bizodal munk terepe) tuskékkal „kövezett”, ám a Nap fényétől néha *megvilágosodó* útjára.

Hol a kanadai papköltő, Tűz Tamás – a soproni Kálvária egyik stációja tőle fényes –, hol a keresztet magához vevő Jézus magányát (Szomolány, Felvidék) megéneklő Sík Sándor hangja hallik az úrból, a sötétszürke felhőgomolyagot és gólgotai félelmünket írván az egyszeri lét – Uram, irgalmazz! – homokjába. Lássuk csak az utóbbit! „Nagy ismeretlen tűzzel a lét új titka rezgett szemén és homlokán s a töviskoszorún, / És karjait kitérte, szelíden, szomorún, és magához ölelte a rettentő keresztet.”

Olasz Ferenc szépséges kálváriajárásával természetesen az érzelmközeli, a hitvilágunkat is edző tartományokat leckézteti. Krisztus szenvedéstörténetéhez a választott költők – a főtebb említett Tűz Tamáson és Sík Sándoron kívül Assisi Szent Ferenc, Dsida Jenő, Reményik Sándor, Rónay György és Olosz Lajos – hangulati töltést adnak. Sem ikonográfiai ismeretek, sem vallástudományi tájékozottság nem szükséges ahhoz, hogy értsük és magunkba tudjuk fogadni eme fotóköltészet *Bibliával* tüzesített remekeit. Karakteres szobrokkal éleszti bennünk a lelkiismeretet a Pieták sokasága (Balf, Lövvő, Nagycenk, Hegykő, Ugod, Zalaszántó, Zalaszentmárton, Sármellék, Csór, Jászboldogháza, Jászberény, Rábakecöl, Fertőszéplak).

Végső soron azért szép és fölemelő az így megteremtett *keresztút*, mert rajta Olasz Ferenc hit-től kifényesített csizmáival *értünk* barangol.

OLASZ FERENC, Parasztház, Alsópáhok, 1966